

Szegedi emlékek

„Azt hiszem, szerettek...”

Előadás kezdete előtt negyven perccel ültünk le Madaras Józseffel, a Magyar Nemzeti Színház tagjával, hogy felidézük rövid szegedi pályafutásának eseményeit. Az energikus, sodró egyéniségű, tüzes szavú színész őszintén — és a színészársalgóban ülő kollégáit is bevonva beszélgetésünkbe mondta el szegedi canossáját, rábízva e sajátos színesztörténet újságírói megismerkedését.

Nem könnyű dolog.

1959-ben Madaras József két fegyelmivel a háta mögött összehatalkozott Budapesten az egyetlen emberrel, aki még bízott benne: Békés Andrással, a neves rendezővel. Békés vállalta a tehetőséges, fiatal színész pártolását, s beszélgetésük eredményeképp rövidesen táviratilag értesítette Szegedről Madarast, hogy várja őt a Szegedi Nemzeti Színház. Érthetően nagy örömmel, teli hittel és erős akarással ült fel a szegedi vonatra és nagy lelkesedéssel fogott munkához a színházban.

— Az első bemutató után jó kritikát, nagy dicséretek kaptam — idézi fel Madaras József a történeteket. — A második bemutató utáni társulati ülésen felállt a főrendező is, s elmondta, milyen szerencséje a városnak, hogy én is ott vagyok. Ugyanő egy év múlva felmondott.

Indulat lobog Madaras arcán. Megjegyzni, hogy nehéz lesz ebből Szegedre cikket írni. A konfliktus oka az volt, folytatja szegedi pályafutásának történetét, hogy mint fiatal, tenni akaró színész kísérleti színházat akart csinálni Szegeden. Kezdeményezését a városi tanács művelődésügyi osztálya és a KISZ-bizottság ösztönöztenél, fogadta és támogatta, ám a főrendező, akit felkért a kísérleti színház első darabjának rendezésére, egymás után gördített akadályokat a közös munka elé. Vé-

gül Madaras — titkon! — dramatizálta. Dér Endre egyik írását az íróval együtt. A KISZ útján kiosztotta a szerepeket, elkezdte a próbákat.

— A kísérleti színház első, Marika című előadása Békés András rendezésében nagy sikert aratott. Én voltam a darabban a narrátor. Számtalan nyíltszíni tapstot kaptunk, teljes volt a siker. Aztán két nap múlva minden magyarázat nélkül kikölböztették a színházból.

Madaras rábólint a végzősra, s nevetve a körülöttnök ülőkre néz. A kellemetlen emlék végül is a múlté. Távolból nézve alig több, mint egy morzsányi színház-történeti adalék. S ez a szegedi év sem csupán torzskodásból állt...

— Sok embert megszerettem Szegeden — mondja vallomásosan. — Király Levet, akivel közösen dolgoztunk a kísérleti színházban, az azóta elhunyt Somogyi Miklóst, aki szintén élt-halt a színházért, s úgy gondolok vissza a KISZ-re és a tanácsra is, hogy segítségükkel nagyszerű dolgokat lehetett volna véghez vinni. A várost is megszerettem. Nagy tél volt 1959-ben, sokat csatangoltam egymagamban éjsza-

kánként a nagypólyhú havazásban. Gyönyörű tél volt és huszonkét éves voltam. Emlékszem, szép, szomorú verseket írtam mindig. Azóta persze felhagytam a „költészettel”...

— És a szegedi közönség?

— Rendkívül szerettem a szegedi közönséget, igen sok színházszerep emberrel találkoztam, levelet írtak, azt hiszem, szerettek. Jó volt a társulat is és jól ment a színház. Azt hittem, Szegeden fogok a szakmából egy sereg dolgot megtanulni. Sajnálom, hogy nekem nem sikerült gyökeret verni ott, ahonnan pedig sok nagy színészi pálya indult.

Madaras József ma már egyik legtragosabb, legnépszerűbb színészünk. Szerepeit, filmbeli alakításait felsorolni is alig győznénk. Hogy a szegedi kísérleti színház gondolata 1959–60-ban nem győzedelmeskedett? Madaras József „szegedi emlékei” talán hozzásegítenek ahhoz, hogy legközelebb könnyebben megvalósuljon.

Gulay István

Honnan kapta nevét Solymár és Peszér?

A pilisi parkerdőgazdaság vadászkastélyai elnéptelenedtek. Ismét gazdag zsákmánnyal tértek haza a külföldi vadászok. Ezen a vidéken ősi hagyomány van, az azóta elhunyt Somogyi Miklóst, aki szintén élt-halt a színházért, s úgy gondolok vissza a KISZ-re és a tanácsra is, hogy segítségükkel nagyszerű dolgokat lehetett volna véghez vinni. A várost is megszerettem. Nagy tél volt 1959-ben, sokat csatangoltam egymagamban éjsza-

Köztudott, hogy már honfoglaló őseink is nagyon kedvelték a vadászatot. Az Árpád-korban pedig a királyi családok és a főurak kedvelt szórakozása volt. A vadat betanított kutyákkal (pecérekkkel) lovon üldözték, és nyíllal, dárddal, karddal vagy törrel ejtették el. A solymászatokon a nők is részt vettek. A solymokat a királyi solymászok idomították és tanították be. A solymot letakart fejével a kesztyűs kézfejjel ültetve vitték a helyszínre. Amikor a hajlók a megfelelő vadat — rendszerint madarat, de néha nagyvadat is — vertek fel, a solymot utána engedték. Az Árpád-kori vadászatok emlékét őrzi Solymár község, amely a királyi solymászok települése volt, valamint innen ered az azóta elpusztult Peszérnek, a kutyapécerek falujának a neve is.

Ezerkilencszázhetvenegyben jelent meg a szegedi néprajzosok nagy monográfiája, a Tápié története és néprajza. A létrehozó munkaközösség bebizonyította, hogy együttes munkával is születet figyelmeztető. Elsősorban a szülő, gyümölcs és paprikatermelő homoki vidékeken —, mondja a néprajzkutató.

Nemcsak építkezésük fel-

tárása, de az életmódjuk megőrzése is feladat. A tanyai gazdaság munkája, a gazdálkodás üzemszervezete is sok, még ismeretlen néprajzi anyagot rejt. Vizsgálni kell a családi munkaszervezetet, és az olyan társas munkákat, mint a paprikailletés vagy a szüret.

A tervekben, a néprajzosok elképzeléseiben már felépült, kialakult a Pusztaszeren létrejövő Nemzeti Emlékpark szabadtéri néprajzi múzeuma is. Egy-egy tanya teljes házberendezése, gazdasági felszerelése, szerszámszám- és eszközkészlete kapna ott helyet. A múzeum mai gyűjteménye még kiegészítésekre szorul.

Igen jelentős és sürgető feladat a nemzetiségi lakta falvak népi kultúrájának feltárása, a szerb, román, szlovák lakosság és a magyar nép kölcsönhatásának vizsgálata. Ezekről még igen keveset tud a néprajztudomány. A folklorizmus; a népzene, hitvilág és a szokások feltárása és rögzítése az elsődleges feladat.

— Például egy szlovák és egy magyar lakodalom leírásából és összehasonlításából érdekes következtetéseket vonhatnánk le. Ez a fajta munka olyan gyűjtőket feltételez, akik anyanyelvi fokon beszélnek a nemzetiségi nyelvet. Nagy könyvnyelviséget jelentene, ha nemzetiségi középiskolások, egyetemi hallgatók és tanárok részt vállalnának ebből a munkából.

A sürgető feladatok között tartják számon a néprajzosok a viseletgyűjtést is. Igaz ugyan, hogy a falusi nép már kivételkőződött, de a sub-lótok mélye még őrzi a régi ruhákat, viseleteket. Teljes öltözeteket gyűjt a múzeum, hogy egy-egy viseletet tető-tőltalig bemutathassanak a látogatóknak. Különösen a férfi és nemzetiségi öltözetek szorultnak kiegészítésre.

Modern korunk vívmányait is egyre gyakrabban használják fel a néprajzi gyűjtés szolgálatában. Filmfelvételgyűjtéssel, celluloidszalagra a népelet megmaradt eseményeit, szokásait, munkafolyamatait, a kismestereket. Az amatőr filmeseknek igen jó vadászterület a néprajz. Születtek és a virágtartókon elhelyezett vízipálmák csak némileg enyhítették a szoba szigorú hangulatát.

A házi készűltek hangja Kertész ezredes a térkép előtt találta. Hivatalba érkezése után mindig azzal kezdte a napját, hogy megállt a „tápé” előtt. A zöld, narancs, viola és egyéb színű zászlók most mintha ott se lettek volna: tekintete csupán a feketékre irányult. Jobbról egy, Szolnok városába tűzve, középen, a többi zászló között Budapestben is egy fekete, Dunántúlon pedig három: a gimnázium székelyén, Násfán és az onnan kiinduló országút mentén. Az őshajdú tiszt itt tudott legjobban töprengeni. Amint nézte az események színhelyét, képzeletében megjelentek a szereplők, s szinte maga előtt látta: ezek akkor indultak innen oda, itt ez és ez történt, oda ment az újabb utasítás, s ott ismét bekapcsolódott valaki. S hová vezetnek a végső szálak? Egy faragott dobosból fekete zászlót keresett elő, s az előző este tartott beszámoló alapján a dobhadjátok között megbújó Bakonyfűrt vasútállomáshoz tűzte. A kör tehát bezárult...

Az egyhangú berrég nem zökkentett ki gondolatából. A készülékekhez lépett, lenyomott rajta egy gombot, s beleszólt a mikrofonba:

— Igen.

Olyan jelentést kapott, amire számított.

— Beke őrnagy és Ébert százados megérkezett.

— Jöjjenek be!

A katonás jelentkezés csak egy másodpercig tartott. Az ezredes mosolya, barátságos kézfogása a szoroson összetartozók meghittségeiről beszélt. Első kérdése sebesült beosztottjára vonatkozott:

— Paál?

— A hét végén kijön a kórházból.

(Folytatjuk.)

Tápé után

— Ahogyan a tanyai gazdálkodás célszerűsége hozta létre a városok és falvak határában a tanyákat, ma is az tartja meg őket ott, ahol ilyenfajta gazdálkodás kifizetődő. Elsősorban a szülő, gyümölcs és paprikatermelő homoki vidékeken —, mondja a néprajzkutató.

Nemcsak építkezésük fel-

tárása, de az életmódjuk megőrzése is feladat. A tanyai gazdaság munkája, a gazdálkodás üzemszervezete is sok, még ismeretlen néprajzi anyagot rejt. Vizsgálni kell a családi munkaszervezetet, és az olyan társas munkákat, mint a paprikailletés vagy a szüret.

A tervekben, a néprajzosok elképzeléseiben már felépült, kialakult a Pusztaszeren létrejövő Nemzeti Emlékpark szabadtéri néprajzi múzeuma is. Egy-egy tanya teljes házberendezése, gazdasági felszerelése, szerszámszám- és eszközkészlete kapna ott helyet. A múzeum mai gyűjteménye még kiegészítésekre szorul.

Igen jelentős és sürgető feladat a nemzetiségi lakta falvak népi kultúrájának feltárása, a szerb, román, szlovák lakosság és a magyar nép kölcsönhatásának vizsgálata. Ezekről még igen keveset tud a néprajztudomány. A folklorizmus; a népzene, hitvilág és a szokások feltárása és rögzítése az elsődleges feladat.

— Például egy szlovák és egy magyar lakodalom leírásából és összehasonlításából érdekes következtetéseket vonhatnánk le. Ez a fajta munka olyan gyűjtőket feltételez, akik anyanyelvi fokon beszélnek a nemzetiségi nyelvet. Nagy könyvnyelviséget jelentene, ha nemzetiségi középiskolások, egyetemi hallgatók és tanárok részt vállalnának ebből a munkából.

A sürgető feladatok között tartják számon a néprajzosok a viseletgyűjtést is. Igaz ugyan, hogy a falusi nép már kivételkőződött, de a sub-lótok mélye még őrzi a régi ruhákat, viseleteket. Teljes öltözeteket gyűjt a múzeum, hogy egy-egy viseletet tető-tőltalig bemutathassanak a látogatóknak. Különösen a férfi és nemzetiségi öltözetek szorultnak kiegészítésre.

Modern korunk vívmányait is egyre gyakrabban használják fel a néprajzi gyűjtés szolgálatában. Filmfelvételgyűjtéssel, celluloidszalagra a népelet megmaradt eseményeit, szokásait, munkafolyamatait, a kismestereket. Az amatőr filmeseknek igen jó vadászterület a néprajz. Születtek

és a virágtartókon elhelyezett vízipálmák csak némileg enyhítették a szoba szigorú hangulatát.

A házi készűltek hangja Kertész ezredes a térkép előtt találta. Hivatalba érkezése után mindig azzal kezdte a napját, hogy megállt a „tápé” előtt. A zöld, narancs, viola és egyéb színű zászlók most mintha ott se lettek volna: tekintete csupán a feketékre irányult. Jobbról egy, Szolnok városába tűzve, középen, a többi zászló között Budapestben is egy fekete, Dunántúlon pedig három: a gimnázium székelyén, Násfán és az onnan kiinduló országút mentén. Az őshajdú tiszt itt tudott legjobban töprengeni. Amint nézte az események színhelyét, képzeletében megjelentek a szereplők, s szinte maga előtt látta: ezek akkor indultak innen oda, itt ez és ez történt, oda ment az újabb utasítás, s ott ismét bekapcsolódott valaki. S hová vezetnek a végső szálak? Egy faragott dobosból fekete zászlót keresett elő, s az előző este tartott beszámoló alapján a dobhadjátok között megbújó Bakonyfűrt vasútállomáshoz tűzte. A kör tehát bezárult...

Az egyhangú berrég nem zökkentett ki gondolatából. A készülékekhez lépett, lenyomott rajta egy gombot, s beleszólt a mikrofonba:

— Igen.

Olyan jelentést kapott, amire számított.

— Beke őrnagy és Ébert százados megérkezett.

— Jöjjenek be!

A katonás jelentkezés csak egy másodpercig tartott. Az ezredes mosolya, barátságos kézfogása a szoroson összetartozók meghittségeiről beszélt. Első kérdése sebesült beosztottjára vonatkozott:

— Paál?

— A hét végén kijön a kórházból.

(Folytatjuk.)

mitől vendéglő a vendéglő és mitől csárda a csárda? — jó néhányan kérdezték az utóbbi időben olvasóink közül. Kérésüknek eleget téve, foglaljuk össze, amit a vendéglátóipar üzletéről tudni kell.

● **Előírás?**

A gazdasági reform bevezetése előtti belkereskedelmi miniszteri rendelet részletes és merev szabályokkal határozta meg az egyes osztályokkal szemben támasztott követelményeket. Az a rendelet viszont, mely most érvényben van, általános előírásokat tartalmaz, s lényegében nagyobb önállóságot biztosít a vendéglátóipari vezetőknek, hogy határozzanak a besorolásban. Erre öt kategória használatos: vannak I–IV. osztályú és osztályon felüli üzletek.

● **Berendezés?**

Azt, hogy melyiket milyen osztályba lehet sorolni, az üzlet belső és külső képe, a berendezés, felszerelés, csakúgy meghatározza, mint az étel- és italok, a kiszolgálás minősége. Az osztályon felüli, tehát a legmagasabb ízlést, s ki-elégítő üzletben 175 százalékos haszonkulccsal dolgozhatnak, míg a IV. osztályiakban csak 46 százalékkal. Ez azt jelenti, hogy a felhasznált nyersanyag árának hány százalékával kalkulálhatnak fenntartásuk és hasznuk érdekében.

● **Szakmai?**

A vendéglátóiparban — akárcsak a köznyelvben — másfajta szakmai meghatározásokat is használnak. Az éttermet az különbözteti meg a vendéglőtől, hogy az előbbi étlapját főként a nemzetközi konyha, az utóbbi inkább a hazai konyha ételei, specialitásai jellemzik. Csárdának akkor minősül a vendéglő, ha helyisége, berendezése, felszerelése, étlapja „magyaros”. Más jellegű családja a vendéglátóipari üzleteknek a falatozó, büfé és a bisztró, s megint más a mulató, illetve bár. A drinkbár viszont már az italüzletek közé tartozik, akárcsak a termelői bormérés vagy az italbolt.

Ultrahangtelefon

A víz mélyén dolgozó búvárok és békáemberek eddig különleges kábelekhöz szerelt víz alatti telefonok útján tudtak csak érintkezni a felszínnel. Ez meglehetősen nehézkesé tette az utasítások továbbítását, vagy az értekezések azonnali feljuttatását a fent dolgozó irányítóknak.

A lengyel szakemberek a Gdanskzi Műszaki Egyetemen most olyan berendezést szerkesztettek, amely lényegesen egyszerűsíti az

összeköttetést a víz alatt dolgozó búvárokkal és békáemberekkel. Az új találmány, a Telson az ultrahanghullámok vízben történő terjedésén alapszik. A szerkezet lényegében telefon, de a különleges kábel többé nem szükséges, mert az ultrahanghullámok könnyebben felfoghatók a most szerkesztett berendezéssel. A találmány iránt külföldön is rendkívül nagy érdeklődés nyilvánul meg.

Vöröskőy János:

A FEKETE MACSKA visszatér

28.

A „paraszt” — a szolnoki MÁV-főnökség alkalmazottja, aki közelről ismerte Medgyest — e pillanatban ment el az állomásfőnök mellett. Hosszan egymásra néztek.

Beke feszülten figyelt. Az utas, az ablak közelébe érve, leemelte a kalapját, s mintha a bélése érdekelné, belepillantott.

Az őrnagy megértette a jelzést: a tanú nem ismerte fel „Medgyest”. Az ajtóhoz ugrott, hogy a perona siessen.

Odakint ebben a pillanatban lövés csattant.

Beke elsápadt: biztosra vette, hogy a pisztolygolyó a szolnoki vasutat találta. „Medgyes” felismerte a helyzetet, rádobta: a „MÁV-tisztek” csak a leleplező tanúra vártak, hogy letartóztassák.

Kint hirtelen megkönnyebbült.

A sín az állomásfőnök fekvő, keze görcsösen szorította a revolverét.

— Nem várhattam! — mondta a sötétből kilépő Ébert. — Ha nem lövök, végez a vasutassal. Eppen hogy megelőztem...

A második lövés, amelyre mindketten börtantak, a szalonban dörent.

Paál, aki egyedül maradvva felfeszítette a szekrényajtót, a vállába kapta a pisztolygolyót, egyenesen a fogason függő ruhák közül.

A „nyomorék” lány kiugrott búvóhelyéről, és villámgyorsan a nyitott ajtónál termett.

Ott egyszerre két revolver meredt rá.

— Egy magazin szerint — mondta higgadtan Beke —, maga már réges-rég Nyugaton van!...

A csinos arcra most kiült a kor, a harminc év és a „hivatás” nyoma, mindaz, ami a paralizis, a bénaság helyett valóban megviselte, éretté tette. A két tiszttel sunyi, eszes és vérszomjas vadmacska nézett szembe.

Ébert elővette a bilincset...

Kertész ezredes hivatali szobája még azokra is lenyűgözőn hatott, akik gyakran megfordultak benne. A hosszú helyiség baloldali falának nagy részét — akár a tapéta — hatalmas térkép borította, melyen azonos színű gombostű-zászlócskák jelezték egy-egy akció helyét. Fölötte éles fényű neonsávok, a mennyezeten pedig keskeny sín, a térképet elfedő függöny számára.

A szoba közepén nehéz íróasztal állt, mellette kis guruló asztalkán hangszóró-mikrofonos távbeszélő, tucatnyi billentyűjéhez egy-egy villogó lámpa. Az íróasztalon még négy telefonkészülék. Jóllehet színlük és alakjuk sem sokban különbözött, gazdájuk, mindig biztos kézzel nyúlt ahhoz, amelyik éppen jelzett.

A tanácskozó asztal a helyiség tulsó végébe szorult. A magasba nyúló, hűsös levelű fikuszok